

- 1 M *vosa* — *vusa* (též 630, 632, *uska* 454) — *vůsa* (též 630, *vůska* 437–439, *lůsa* 452, *lůska* 457, *bůsa* 448) — *fusa* 648 — *fůsa* — *osa* (též 450, „*osa* 801, 833–836)
vos m. — *vus* — *vůs* 630
vosák — *osák* 715, 717–719
sršně f. (též 462)
sršeň f. 602, 62
sršeň m. 625, 627 (*sršán* 629)
sršňák

S *vepsna* 306, *přetrženka* 429, *zlodějka* 504

- 2 Mapa zachycuje územní rozložení nář. pojmenování pro *vosu* (*Vespa vulgaris*, *vosa útočná*).

Vedle okrajového lexikálního rozdílu *vosa* × *sršně* f. (ten vyplývá ze skutečnosti, že v některých částech Moravy se jmenované příbuzné druhy bodavého hmyzu nerozlišují a užívá se pro oba vždy jednoho nebo druhého lexému, srov. II-51 *sršeň*; srov. též II-52 čmelák) byl zachycen rozdíl slovotvorný *vos* × *vosák*, zejména však rozdíl rodový *vosa* × *vos* m. a difference hláskoslovné *vosa* × *osa* × *vůsa* × *fůsa*.

Hranice podob *vosa* × *osa* se téměř přesně shoduje s mor. hranicí pravidelné nář. proteze *vo-* × *o-* (srov. PRO A3a). Na mapě ji však zakreslujeme, protože podoba *vosa* je shodná se spis. jazykem a není jednotný názor na původ náslovného *v-*. Podle Mch a Holuba-Kopečného je zde zachováno pův. *v-* (lit. *vapsa*, něm. *Wespe*, angl. *wasp* apod.; Holub-Kopečný spojuje s kořenem pro tkaní **ebh-*, to podle Mch nepřesvědčivé), S. Utěšený (NŘ 45, 1962, s. 171–180) předpokládá, že počáteční *v-* zmizelo už v praslovanštině (sloven., pol., rus. atd. *osa*) a čes. a luž. *vosa* je druhotná podoba s protezí. Pro názor Utěšeného svědčí nejen průběh hranice obou podob, ale i slez. pravidelná proteze „*o-* × *o-*“ (srov. PRO A3b) a snad i oslabená pozice náslovného *v-* v tomto slově na Doudlebsku (podoby *lůsa*, *bůsa*, *osa*, viz oddíl 1 M; srov. PRO A3a).

Na mapě výjimečně graficky vyznačujeme i pravidelné podoby s *-u-* v základu (*vus*, *vusa*), protože – ač různého původu – na sebe územně navazují (*vus* < *vos*, srov. PRO F3, *vusa* < *vůsa*, srov. PRO Alb).

- 3 Různorodá je situace ve střm. dialektech, zejména v jejich již. části, a dále v oblasti svč. nář., ostatní území se diferencuje jen málo.

Základní pojmenování *vosa* bylo zachyceno téměř v celých Čechách a na záp. okrajích Moravy, odděleně pak též na Prostějovsku a na části Slovácka. Hlásková varianta s *-ů-* v základu je doložena z jv. okrajů Čech (*vůsa*) a z Litomyšlska (*fůsa*). Byla původně též na části sev. střm. podskupiny, po provedení pravidelného krácení *ů* > *u* je zde však dnes podoba *vusa*. Na téměř celé vých. polovině Moravy (bez již. okrajů) a ve Slezsku se užívá obměny *osa*.

Rodová varianta muž. rodu *vos* byla zaznamenána na větší části svč. nář. oblasti (zde zpravidla v dubletě s podobou *vosa*) a odděleně na Telečsku a Třebíčsku, v tzv. horském typu střm. nář. je *vus*. K tomuto území se přimyká oblast derivátu *vosák* na Brněnsku, na nějž u Kyjova a Břeclavi navazuje podoba *osák*.

Ze Znojemska je doloženo pojmenování *sršně* f., které se zejména dále k východu vyskytuje ve variantách *sršeň* f., *sršeň* m. (Moravskokrumlovsko), *sršňák* (širší Brněnsko).

V městské mluvě se už vesměs prosadil výraz *vosa*, tradiční nář. pojmenování se uchovávají spíše výjimečně.

- 4 *fusa* jen nář.; ALJ Litovelsko — Pravidelným krácením *ů/ů* > *u* z *fůsa*, viz tam.

fůsa jen nář. — Z *vosa*, náslovná změna *v* > *f* (podobně jako *vousy* > *fousy*), *-ů-<-ó-<-o-* (staré nář. dloužení).

osa v sled. významu jen nář.; stč. *os* f., Jg též *os* f., SSJ, pol. — Snad už psl. podoba vzniklá ze staršího **vosa* ztrátou počátečního *v-*, srov. odd. 2.

osák jen nář.; Kt, Bš záp. Mor. — Derivací z *os* m., viz *vos* m.

přetrženka jen nář. — Od *přetržený*, rod podle *vosa*; pojmenování podle vzhledu (vypadá jako uprostřed přetržená).

sršeň m., *sršeň* f., *sršňák* v sled. významu jen nář. — Nespecifikované pojmenování pro zool. rod *Vespa*.

sršně f. jen nář. — Viz *sršeň*.

vepsna jen nář. — Adaptací výrazu přejatého z něm. (*Wespe*).

vos m. stč., Jg též *os* m., SSJČ zast. a nář., dluž. *wos* m. — Změnou rodu z *vos* f.

vosa stč. *vos* f., Jg též *vos* f., SSJČ, hluž. *wosa* — Buď už psl., nebo protezí z **osa*, srov. odd. 2.

vosák jen nář.; Kt, SSJČ nář., Bš záp. Mor. — Derivací z *vos* m.

vus m. jen nář. — Z *vos* m. pravidelnou změnou *o* > *u* (PRO F3).

vůs m. jen nář. — Z *vos*, *-ů-*, viz *fůsa*.

vusa jen nář. — Z *vůsa* pravidelným krácením *ů/ů* > *u*; viz *fůsa*.

vůsa jen nář.; Jg — Z *vosa*, *-ů-* viz *fůsa*.

zlodějka v sled. významu jen nář. (Bš *zloděj* „čmelák šedý“, Kt i SSJČ včel. „cizí včela, která krade med“) — Přenesením.

- 5 *vosa* Ju 3–5, Ru 2–4 — *wosa* Po 1, Ju 2 — *osa* Ju 2, 7, Ru 5 — *vos* m. Ju 1 — *vosák* Ju 6

- 6 AJK 309, SSA 3.58